

ISSN 0350-185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LXVI

*У СПОМЕН НА АКАДЕМИКА
ИРЕНУ ГРИЦКАТ*

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџан-Премк,
др Милка Ивић, др Лили Лашкова, др Александар Лома,
др Софија Милорадовић, др Александар Младеновић, др Мирослав Николић,
др Асим Пецо, др Предраг Пипер, др Слободан Ремейић, др Андреј Н. Собољев,
др Живојин Сјанојчић, др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска,
др Драго Ђујић, др Виктор Фридман*

Главни уредник:

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2010

ISSN 0350-185x, LXVI (2010), p. (297–309)
УДК 811.163.41'367.625 ; 811.161.1'367.625;
811.162.1'367.825
ID 178133516

АЛИНА Ј. МАСЛОВА
Мордовски државни универзитет (Русија)
Филолошки факултет
Катедра за руски језик

КОМУНИКАТИВНО-ФУНКЦИОНАЛНЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ ИНДИРЕКТНИХ ГОВОРНИХ ЧИНОВА СА ЗНАЧЕЊЕМ ПОБУДЕ

Рад је посвећен истраживању руских, српских и бугарских језичких средстава који синкретички реализују фатичку и императивну функцију у индиректним говорним чиновима са семантиком побуде. Предмет анализе су глаголи аудитивне и визуелне перцепције. Истраживање је проведено са конфронтативног аспекта.

Кључне речи: индиректни говорни чин, фатичност, функција, конвенционализација, побуда.

Интерпретација фатичке функције у савременој науци о језику није једнозначна. Ако се пође од анализе језичке грађе, онда циљу истраживања више одговара схватање фатичке комуникације као средства организације интеракције, односно коришћења у процесу узајамног деловања језичких средстава за успостављање, чување и прекид контакта који је условљен фокусирањем пажње на одређеном елементу поруке (ДЕМЕНТЬЕВ 2006).

Према мишљењу низа научника (ВИНОКУР 1993; ДЕМЕНТЬЕВ 2001) фатичност више одговара индиректном начину изражавања него информисање. Због тога се она и посматра као периферија језика. Треба истаћи да периферни положај фатичког поља у језичком систему не означава његов мањи значај у процесу комуникације.

Појава индиректног изражавања смисла далеко је глобалнија, него што би се то могло на први поглед претпоставити.

Искази или компоненте исказа које имају фатички карактер представљају посебну групу индиректних говорних чинова.

Скренућемо пажњу на то да управо фатичност практично не функционише у реалној комуникацији. Она, како пише В. В. Дементјев, постоји као својеврстан идеал, научна апстракција (Дементјев 2006).

Фатички искази су одређени говорни стереотипи који се уводе у семантички потпуни, информативни говор. Број конвенционалних језичких средстава истог значења која реализују само фатичку функцију није велики. Може се уочити процес узајамног деловања између комуникативно-информативне и комуникативно-организационе зоне језичке комуникације – када се појављују синкретичке јединице које представљају спој информативних и фатичких компоненти.

Такав процес конвенционализације је редован у императивним исказима у фази успостављања контакта у руском, српском и бугарском језику. Дати искази могу се сврстати у индиректне на основу тога што процес конвенционализације није завршен: поред примарне императивне функције веома је уочљива и тежња да се реализује фатичка функција. У низу синкретичких случајева доста је тешко одредити да ли приоритет има императивна или фатичка интенција.

У руском, српском и бугарском језику доследно се остварују ситуације оптимализације процеса језичке комуникације (Петкова 2006). У овом случају ради се о реализацији метакомуникативне језичке функције, јер се регулисање остварује помоћу средстава самог говора, поред осталог помоћу глагола аудитивне перцепције (*по*)*слушать* / *слушай* / *слушам*; *слышать* / *чуй* / *чувам*, *чужа*.

Упоредимо употребу наведених глагола у „чистим“ императивним и фатичким ситуацијама:

- *Слушайте* меня все! [БММ, с. 337] – *Слушай*, ты уже совсем заболтался,
– в свою очередь возмутился Сергей [ЭКТ, с. 45].

– Ти си одличан партизан. *Послушај* – *Слушайте*, ви! Ја не умем да се шаме, па дођи кад прође офанзива [ЋДС, лим. Озбиљно вас питам <...> [ЋДС, с. 80].

– *Слушайте* – обрџа се Кина към – *Слушай* – казвам. – Тая работа не всички. – Огњан ни кани тая вечер на върви. Ние трябва да закрепим поста осветяване на новия си апартамент [СВ, с. 16]. [ТББ, с. 61].

У другом случају глаголи у императивном облику користе се приликом обраћања адресату на почетку разговора с циљем да се привуче његова пажња. Међутим, та фаза комуникације може се сматрати успостављањем контакта само условно, пошто је комуникативни садржај дате фазе, по правилу, шири. „То је својеврсна нулта фаза комуникације“, према мишљењу Г. Г. Почепцова (Почепцов 1981: 53).

Приликом вршења функције привлачења или активизације пажње ови императивни облици се не десемантизују у потпуности, јер делимично чувају сему „упућивања, усмерености слуха на нешто, некога“ (БАС 13: 1300; МАС 4: 146). У зависности од природе прескриптивног циља који се остварује говорним чином ова нулта фаза комуникације ситуативно поприма нијансе психолошког стања саговорника путем скретања његове пажње на садржај говорног чина адресанта.

Када је реч о категоричкој побуди, активизира се прагматички фактор притиска на адресата:

– *Слушай*, хватит говорить гадости! – возмutilась Ира [ЭКТ, с. 122].

– *Слушай* ти, душо! Нисам ја дошао да ратујем за твоје село и твоју кућу [ЋДС, с. 46] – постпозитивне заменице обраћања и вокативи емотивног процењивања доприносе испољавању и прецизирању илокутивне снаге исказа.

– *Слушай!* – рече след малко той със зъл шипящ глас <...> Не тебе, а децата ти жаля... [АЖС, с. 55].

Приликом благе побуде запажа се тежња да се придобије наклоност адресата, да се успостави пријатнија атмосфера комуникације:

– *Слушай*, не зли ты Салмона, Бога ради! – зашептала ему Ира [ЭКТ, с. 281].

– *Слушай*, брацо, пустите ви мене да се не гњавимо по срезу <...> [ЋДС, с. 165].

– *Я слушай!* – улови ме за лакътя Цец. – Щеш ли да те заведе при Илийчо, да се погрееш? – А, не – усмигнах се аз [ГЗР, с. 103].

Приликом неутралног подстицаја реализује се „чиста“ фатичка функција за привлачење пажње адресата:

– *Слушай*, појдем его уже наконец покормим, – предложио Сергей [ЭКТ, с. 134].

– *Слушай*, богати, заборавио сам да ти кажем: кад силазиш у село, немој, молим те, да пијеш [ЋДС, с. 75].

– *Слушай* – казвам, – утре е твојот ред да ходиш за вода [СВ, с. 21].

У руском језику је функционално идентичан глагол *послушай(те)*. Речници не бележе функционалне разлике између датог глагола и глагола *слушай*, мада се предност употребе овога облика може субјективно запазити у ситуацијама са јасно израженим значењем наговарања, скраћивања дистанце међу партнерима, пунктуалног фиксирања пажње. Поређење руског и српског језика не показује разлике, уп.:

– *Послушайте*, – сказал Рольф, – не валяйте вы дурака [ССМ, с. 202].

– *Послушайте* <...> Я поручаю вам задание чрезвычайной секретности и важности [ССМ, с. 75].

– *Слушайте* – каза Рольф, – не се правете на глупачка [ССМ6, С. 212].

– *Слушайте* <...> Възлагам ви извънредно секретна и важна задача [ССМ6, с. 82].

У бугарском и српском језику у нултој фази комуникације функционише – слично императиву *слушай(те)* / *слушай(џе)* / *слушай(те)* – и императив *чуј(џе)* / *чуй(те)* од глагола *чујџи* / *чуя*. Српски глагол *чујџи* и бугарски *чувам* су слабије семантички диференцирани него руски глаголи аудитивне перцепције: *чути* – слышать, услышать; слушать (СРР 1982: 669); *чувам* – слышать, слушать (видски пар – *чуя*: услышать). Они могу да буду паралелни с руским глаголом (*по*)*слушать*:

- Так *слушайте* же: вчера вечером я на Патриарших прудах встретил-ся с таинственной личностью <...> [БММ, с. 353]
- *Я чуйте* – каза ми, – хайде да се махаме отгук <...> [ГЗР, с. 290].
- *Слушайте* – тя лекичко ме придърпа към себе си, – сериозно ви казвам: не стойте тук [ГЗР, с. 163].
- Онда *чујѝте*: синоћ сам на Патријаршијским рибањацима сусрео тајанствену личност <...> [БММс, с. 96].
- *Послушайте*, идемте-ка лучше отсюда [ГЗРр, с. 306].
- *Послушайте*, – она легонько притянула меня к себе. – Я вам серьезно говорю: уходите отсюда [ГЗРр, с. 171].

Глагол *слышать* у руском језику такође може обједињавати императивну и фатичку функцију. Али, за разлику од одговарајућег српског и бугарског глагола, не употребљава се у облику императива. У разговорном језику глагол *слышать* (*слышите*) користи се за истицање упорног упућивања на нешто (БАС 13: 1305; МАС 4: 147). Приликом употребе датог глагола примарна је императивна интенција, пошто је његово коришћење (често у упитном исказу) фактички понављање претходне прескрипције, која је повезана са појачањем пажње адресата и очувањем контакта:

– *Ты слышишь*, Пилат? – И тут Каифа грозно поднял руку: – *Прислушайся*, прокуратор! <...> *Ты слышишь*, прокуратор? – тихо повторил первосвященник... [БММ, с. 312].

Слична је ситуација у српском и бугарском језику, с тим што у бугарском може да функционише глагол и свршеног и несвршеног вида:

- Одмах да се губиш одавде, *јеси ли чуо*? [АПА-www].
- Да вратиш паре! *Чујеш ли*? [АПА-www].
- Матьо – обърна се майстор Томан към Матьо, – аз ще отивам вече. Райке, в долапа има хляб и домати, олиото е в малката тенекийка. Имате и бакла... Райке, *чуваш ли*? [АЖС, с. 103].
- Да мълчиш, *чу ли*! Да мълчиш! – прошепна Нато Рашев заплашително <...> [АЖС, с. 175].

У руском језику могућа је употреба фонетски редукованог разговорног облика *слышь*(те). Он се користи за привлачење пажње

саговорника у значењу *послушай-ка* (БАС 13: 1310; МАС 4: 147). То функционално зближава руски глагол *слышать* са српским и бугарским облицима *чуј(иће)* / *чуј(те)*. Међутим, функционални дијапазон речи је ограничен на сферу разговорног језика:

– *Слышь*, чучело, хватит придуриваться, – решительно сказала Ира [ЭКТ, с. 49].

– *Слышь*, Макаренко, – сказал Сергей. – Если мы через минуту не окажемся за столом, я беру машину и уезжаю в Москву [ЭКТ, с. 49].

Постоје синкретички глаголи и у фази привременог прекидања или, обрнуто, успостављања контакта повезаног са активизацијом пажње саговорника. То су глаголи: *подожди(те)* (*погоди(те)*) / *чекај(иће)* / *чакај(те)*. У императивно-фатичкој функцији тај глагол у одређеној мери мења своју семантику. Његова употреба у руском језику (у облицима свршеног вида), као и у српском и бугарском (у облицима несвршеног вида), не означава увек „не одлазите, останите на месту“ (МАС 3: 206). Најчешће је основни циљ употребе тог облика привремено прекидање вербалног контакта да би се изразило неслагање или да би се комуникација усмерила у корист адресанта:

– *Подожди*, ты можешь сказать толком, что ты хочешь? [ЭКТ, с. 15].

– Шта је вама, људи? *Чекајиће* да се споразумемо! [ЋДС, с. 160].

– *Чакан*, дай шаба на бригадата! [СВ, с. 29].

Да је ту реч о фатичкој функцији језика, сведочи и начин експлицирања исте ситуације у различитим језицима, уп.:

Славян Дойков го зяпна изумен.
– Ама *чакан*... Ама ти не си ли за Хитлер?
[АЖС, с. 108].

Славян Дойков оторопел. – *Постой*,
постой... Неужто ты не за Гитлера
[АЖСр, с. 96].

У преводу је лексема *постой* (*подожди*) десемантизована, јер се адресат не креће, уп.:

И с етимнi словами он стал *пробираться* к выходу.

– *Подожди*, – заспешил за ним Сергей, – ты мне что, так и не скажешь? [ЭКТ, с. 112].

Вук је стајао ослоњен на јабуку <...> – *Чекај*, ја ћу... [ЋДС, с. 354].

Сличне ситуације могу се изражавати и другим језичким средствима. Упоредимо ситуације где бугарско *чакај* и руско *стоп* обједињују функцију прекида контакта и означавања неочекиване претпоставке, разумевања говорне ситуације:

– Ама *чакај*... Ама ти не си ли за Хитлер? [АЖС, с. 108].

– *Стоп*, – сказал Игорьь. – Ты и так живешь со мной в одном номере [ЭКТ, с. 329].

Напоредна употреба следећих лексичко-граматичких средстава у дата три језика говори о стереотипности и процесу њихове конвенционализације у ситуацијама фатичке комуникације. На пример, у бугарском језику:

– *Ј слушай*, сине <...> Ты много-много не шетай из улиците... [ГЗР, с. 118].

– *Погоди-ка*, сынок <...> Особенно-то не разгуливай по улицам... [ГЗРр, с. 124].

Фатичку функцију реализују и глаголи визуелне перцепције. Императивни облици *смотри(те)*, *гляди(те)* / *гледај(џе)*, *пази(џе)* / *виж(те)* такође могу да имају синкретичку функцију када фатичност доминира над побудом. Дати облици се користе за концентрацију пажње саговорника да би се нагласила важност прескрипције која треба да уследи. Сема повезана са визуалном перцепцијом остаје неактуелна, реализујући при том, условно речено, само свој потенцијал у пренесеном смислу: „гледај, односно јасно замисли ситуацију“:

– Вот *смотри*, – сказала Ира. – Сегодня последний день нашего отдыха, так? [ЭКТ, с. 544].

– Да их немају, то ја желим. Јер, *гледај* – укаже ти се прилика да побјегнеш, а они ту... [ЈР, с. 127].

– *Виж*, ако имаш време... може поне да поговорим... [РВН, с. 180].

Упоредимо аналогне ситуације које садрже фатичку компоненту изражену различитим лексичким средствима у бугарском и српском језику:

– *Виж какво ќе ти кажа* – усмихна се той. – На война няма безопасно място. Да не мислиш, че ти завиждам [СВ, с. 76].

– Упропастићеш ме! – завапи домаћин. – Ако су! *Слушај само ово да ти кажем*: вратиће се Милош са партизанском дивизијом [ЋДС, с. 240].

У императивним (директним и индиректним) исказима глаголи *видеть / видеѝи* користе се у 2. лицу презенту у споју са речцом *ли*: *видишь (видите) / видиш (видиѝе) ли*. Та уводна компонента припрема адресата на мотивацију која следи, на објашњење побуде:

– *Видишь ли, Лена, ясная, после вчерашней истории мигрень у меня может сделаться, а с мигренью воевать невозможно...* – Ладно, в буфете [ББГ, с. 63].

– Хм, *видиш ли*, молим те [ЋП, с. 108].

Када глаголи *видишь (видите) / видал* (разг.) у руском језику не функционишу као уводни, они служе за скретање пажње на оно што је заинтересовало говорно лице, као и за процену тога:

– Андрюх, – жалобно сказал Игорь, – ты *видишь*, что она делает? [ЭКТ, с. 230].

– *Видал*, – подмигнул Сергею Игорь, – уже глюки пошли [ЭКТ, с. 187].

Функционални аналогони запажају се и у поређеним језицима:

– *Видиѝе ли*, браћо, кад бог хоће, ова мученица и с тавана потече [ЋП, с. 339].

– А сега... *Вижте* как са облечени! Имат всичко [РВН, с. 160].

У бугарском језику глагол *виж(те)* редовно се користи са заменицом *какво* и појављује се као аналогон руског и српског *видишь ли / видиш ли*. Или, прецизније речено, његово фатичко значење одговара значењу израза *вот что* у руском језику. Оно указује на припрему адресата за перцепцију с пратећим значењем одлучности адресанта, односно резултата његових размишљања, укључујући и неку врсту разматрања будуће прескрипције.

– *Вижте какво*, Милко. Под раницата съм оставил няколко броя от «Работнически вестник». Моля ти се, прибери ги... [СВ, с. 49].

– *Вижте какво*, другари! – каза Славчо <...> Нека опитаме днес да се сменяваме на лостовете [ЧЩМ, с. 61].

Упоредимо:

– Ну, *вот что*, граждани: звоните сейчас в милицию, чтобы выслали пять мотоциклетов с пулеметами ... [БММ, с. 338].

– Ты *вот что*, девочка, – вдруг произнес он со злобой, – ты кончай ломаться. Если хочешь работать, веди себя прилично [УРД, с.160].

У дата три језика могу се срести и синонимичне конструкције:

– Ну, – сказал Штирлиц, – отвечайте же... Вы не согласны со мной? – *Так вот* <...> ваш брат и мой друг помогал мне [ССМ, с. 138].

– Ты, *таквозинка*... поминуйвай си в кухничката, живей си, дето се вика... [ГЗР, с. 193].

– Слушай, – каза бързо Младен. – *Ето що*: ще вървим по телефонния кабел [СВ, с. 10].

– Е – каза Щирлиц, – отговорете... Не сте ли съгласен с мене? – *Вижте какво* ... [ССМБ, с. 148].

– Ты, *такое дело*... живи пока у меня в кухоньке, как говорится, по царски... [ГЗРп, с. 203].

– Слушай, – сказал быстро Младен. – *Вот что*: пойдем по телефонному кабелю.

То могу да буду и конструкције развијене структуре:

– Что ж, ценю. *Тогда давай сделаем так*. Раз мы имеем дело с настолько серьезным клиентом, я сейчас предложу то, что никогда и никакому клиенту не предлагал [ЭКТ, с. 165].

– *Знаш шїџа је, ѓријашељу*... Да окренемо још једном, али све за све [АНЋ, с. 195].

– *Ще ти дам тежка задача – каза той. – Може да и не е по силите ти, но нямам засега по-добри от тебе. Казват, че добре държиш отделението си* <...> Трябва да узнаем накъде от там продължават немските окопи [ЧЩМ, с. 14].

У српском и бугарском језику лексеме *џази / пази се* специфичне су у односу на руски језик. Оне представљају типична лексичка средства изражавања превентивне ситуације. Међутим, семантички обим је веома „погодан“ и за обједињавање чисте се-

мантичке и фатичке информације: „и обрати пажњу, и (по)гледај / чуј, и реагуј“. Говорне ситуације с том компонентом која реализује и фатичку функцију, као ситуације са могућношћу редовне репродукције, забележене су у српској језичкој грађи:

– Ено их, вјере ми, иду некакви! *Пази, њази*, кроз онај брезник! [ЋП, с. 373].

– *Пази*, је л' оно скела? – радосно викну Павле [ЋП, с. 204] – могућа је ситуативна замена: *Чекај / слушај*, је л' оно скела?

У бугарском језику запажене су само превентивне конструкције.

У значењу уводних компоненти које реализују нулту фазу комуникације могу се појављивати и друга лексичко-граматичка средства, на пример, глаголи *представь(те)*, *представь(те) (себе)*, *представляешь / замисли (само) / представи си, вьобрази си; понимаешь, понимаете (ли) / схвайиаш, схвайиайте (ли), разумеш (ли) / разбираш (ли)*. Њихов циљ је да се саговорник заинтересује, да се нешто истакне. Али због своје семантике они ретко претходе императивним исказима, који су, по правилу, индиректни:

– *Понимаете*, друзья, – сказал Игорь, – вполне понятно, что за пару часов я даже из вас выбью нормальные цены [ЭКТ, с. 160] (= боље одмах попустите, не погађајте се).

Конфронтирање аналогних говорних ситуација у руском, српском и бугарском језику показало је да су анализирана језичка средства у функционалном погледу слична. Њихова фиксираност за типичну ситуацију и узуално коришћење погодује стабилности етикецијских фатичких формула, као и индивидуалном начину реализације, која се одликује богатом варијантношћу, могућношћу одражавања нијанси говорне ситуације, те социјалних и психолошких особина говорног лица.

Међутим, већина фатичких комуникативних значења с тешкоћом се конвенционализује у језичком систему, а изражавају се најчешће помоћу невербалне комуникације или на дубљем, имплицитном нивоу, када разумевање исказа захтева допунски напор од стране адресата интерпретатора.

Као образац таквога типа исказа може да послужи императивни индиректни говорни чин фатичког карактера који адресата емотивно упућује, по правилу, на молбу. Такви говорни чиновни се реализују када се адресату предлаже да изврши радњу која је за њега непријатна, која можда чак нарушава његове моралне норме. У тим говорним чиновима истиче се зависност адресанта од адресата:

– Ну, словом, Петр Андреевич едва ли будет откровенно разговаривать со мной, *а с вами...* <...> – Валентин Сергеевич, к чему такие сложности? Скажите просто: вам хочется, чтобы он рассказал мне о положении дел. – Даже если и так? [ККД, с. 102].

– Вы понимаете, что этот наш разговор *более чем доверительный*. Сегодня я, выражаясь высокопарным стилем, *отдаю себя в ваши руки* [ККД, с. 29].

– Другови, ја са вама хоћу сада да разговарам *као са члановима Партије...* [ЂДС, с. 19].

– Сега идвам при тебе като *човек при човек*, като *приятел при приятел* [АЖС, с. 323].

На основу свега изложеног може се закључити да разноврсност функционисања индиректних говорних чиновна омогућује говорном лицу да успешно реализује своје намере и постигне да га адресат разуме. При томе треба имати у виду да се у реалној комуникацији директно саопштавање смисла и индиректно изражавање интенције говорног лица могу преплитати. Од тога може зависити степен сложености интерпретације говорног чина и доношење одлука до којих људи долазе у процесу комуникације.

Цитирана литература

- ВИНОКУР, Т. Г. *Говорящий и слушающий. Варианты речевого общения*. М.: Наука, 1993.
- ДЕМЕНТЬЕВ, В. В. *Основы теории непрямой коммуникации*. Автореф. дисс... д-ра филол. наук. Саратов, 2001.
- ДЕМЕНТЬЕВ, В. В. „Фатическое общение.“ *Речевое общение (Теоретические и прикладные аспекты речевого общения)*: специализированный вестник. Вып. 8–9 (16–17). Под ред. А. П. Сковородникова. Красноярск: Краснояр. гос. ун-т, 2006, 144–147.

- ПЕТКОВА, С. „Средства оптимизации речевой интеракции в русском диалоге в сопоставлении с болгарским.“ *Аспекти контрастивного описания русского и болгарского языков*. Шумен: Изд-во „Епископ Константин Преславски“, 2006, 241–256.
- ПОЧЕПЦОВ, Г. Г. „Фатическая метакоммуникация.“ *Семантика и прагматика синтаксических единств*. Сб. науч. тр. Калинин: Калинин. гос. ун-т 1981, 52–59.

Скраћенице – речници и извори

- БАС Словарь современного русского литературного языка: в 17 т. М. – Л.: АН СССР, 1950–1965. Т. 1–17.
- МАС Словарь русского языка: в 4 т. / АН СССР; Ин-т рус. яз.; под ред. А. П. Евгеньевой. 3-е изд. М.: Русский язык, 1985–1988. Т. 1–4.
- СРР Сербскохорватско-русский словарь, 54000 слов / сост. И. И. Толстой. 5-е изд. М.: Рус. яз., 1982.
- АЖС Ангелов, Д. На живот и смърт. София: Български писател, 1982.
- АЖСр Ангелов, Д. Не на жизнь, а на смерть; пер. с болг. А. Собковича и Н. Попова. М.: Худ. лит., 1959.
- АНЋ Андрић, И. На Дрини ћуприја. Београд: Просвета; Сарајево: Свјетлост, 1958.
- АПА Андрић, И. Проклета авлија. <http://fiiiby.com/file/14038/4u7o4o3v3t.html>
- ББГ Булгаков, М. Белая гвардия / М. Булгаков. Белая гвардия; Мастер и Маргарита: романы. Минск: Юнацтва, 1988.
- БММ Булгаков, М. Мастер и Маргарита: романы / М. Булгаков. Белая гвардия; Мастер и Маргарита: романы. Минск: Юнацтва, 1988.
- БММс Bulgakov, M. Majstor i Margarita / Prevela V. Flaker. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1980.
- ГЗР Гуляшки, А. Златното руно. Пловдив: Христо Г. Данов, 1984.
- ГЗРр Гуляшки, А. Золотое руно; пер. с болгар. М. Михелевич и Б. Ростова. М.: Молодая гвардия, 1960.
- ККД Каверин, В. А. Косой дождь. М.: Известия, 1988.
- ЛР Лалић, М. Раскид. Цетиње: Народна књига, 1955.

- РВН Райчевски, Г. Време на надежди. Пловдив: Пепеляшка, 1995.
- СВ Стоянов Л. Война. София: Народна младеж, 1973.
- ССМ Семенов, Ю. С. Семнадцать мгновений весны: роман. М.: Известия, 1980.
- ССМб Семьонов, Ю. 17 мига от пролета: роман. София: Партиздат, 1984.
- ТББ Топалов, К. Бъди благословена. Не се сърди човече. София: Печат «Образование и наука» ЕАД, 1994.
- ЋДС Ћосић, Д. Далекo је сунце: роман. Београд: Просвета, 1955.
- ЋП Ћопић, Б. Пролом: роман. Београд: Просвета, 1955.
- УРД Устинова, Т. Развод и девичья фамилия: роман. – М.: Эксмо, 2007.
- ЧЩМ Чавдаров-Челкаш, Д. Щастливи мигове. София: Български писател, 1950.
- ЭКТ Экслер, А. Ария Князя Игоря, или Наши в Турции. – М.: АСТ, Транзиткнига, 2006.

Резюме

Алина Ю. Маслова

КОММУНИКАТИВНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ СПЕЦИФИКА КОСВЕННЫХ РЕЧЕВЫХ АКТОВ СО ЗНАЧЕНИЕМ ПОБУЖДЕНИЯ

В данной статье предпринята попытка рассмотреть коммуникативно-функциональную специфику побудительных косвенных речевых актов. Фатика более приспособлена к косвенному способу выражения, чем информатика. В исследовании установлено, что высказывания или его компоненты, носящие фатический характер, представляют собой особую группу косвенных речевых актов, в том числе и побудительных. На материале русского, сербского и болгарского языков в сопоставительном аспекте рассмотрено функционирование языковых средств, в частности глаголов слухового и зрительного восприятия, реализующих одновременно фатическую и императивную функции.